

*Афанасьєв А. О., кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник, старший
науковий співробітник НДЦ ГП ЗС України (м. Київ)*

ВІЙСЬКОВЕ ВИХОВАННЯ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ОРГАНІВ ВИХОВНОЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У статті розглядаються методологічні і методичні основи військового виховання у системі підготовки фахівців органів виховної та соціально-психологічної роботи Збройні Сили України.

Ключові слова: “вищий військовий навчальний заклад”, “військове виховання”, “виховна та соціально-психологічна робота”.

В статье рассматриваются методологические и методические основы воинского воспитания в системе подготовки специалистов органов воспитательной и социально-психологической работы Вооруженных Сил Украины.

Ключевые слова: “высшее военное учебное заведение”, “воинское воспитание”, “воспитательная и социально-психологическая работа”.

In the article methodological and methodical bases of military education are examined in the system of preparation of specialists of organs of an educate and socially-psychological work of Military Powers of Ukraine.

Keywords: “higher military educational establishment”, “military education”, “educate and socially-psychological work”.

Відомо, що розвиток армії будь-якої держави, у тому числі Збройних Сил (ЗС) України, потребує вирішення не лише організаційних і військово-технічних проблем, але й побудови ефективної системи навчання і виховання особового складу, спрямованої на забезпечення належного рівня його морально-психологічної готовності до виконання завдань за призначенням. Одними із напрямів цієї діяльності є, по-перше, “виховання вихователів” у стінах ВВНЗ, а по-друге – підготовка слухачів (курсантів) як майбутніх суб’єктів військового виховання до ефективної службової діяльності.

Дослідження проблем виховання студентів і курсантів є предметом уваги багатьох учених (Л.О. Белова, В.В. Борисов, Т.Г. Жуковська та ін.). Низка праць присвячена вихованню курсантів ВВНЗ, проте у них розглядаються лише окремі напрями цієї діяльності (С.М. Гречко, В.В. Зонь, Т.К. Ісаєнко, Ю.М. Семенов та ін.).

Заслужують на особливу увагу праці педагога В.В. Ягупова, в яких фактично вперше у вітчизняній педагогіці обґрунтовано засади військового навчання і виховання, а термін “військове виховання” розглядається безпосередньо [1; 8].

В українському педагогічному словнику виховання тлумачиться як “процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією

багатьох об’єктивних і суб’єктивних факторів” [4, с. 53]. За іншим визначенням – це “процес систематичного і цілеспрямованого впливу на духовний і фізичний розвиток особистості з метою підготовки її до виробничої, громадської та культурної діяльності” [7, с. 248]. Найбільш оптимальним, на нашу думку, є розуміння виховання як “процесу планомірного і цілеспрямованого впливу на свідомість, підсвідомість, емоційно-почуттєву, вольову і мотиваційну сферу людини з метою підготовки її до життєдіяльності” [1, с. 17].

Поняття “військове виховання” автор розглядає в його сучасному розумінні, яке відрізняється від визначення цього терміну в радянській педагогіці. Відомо, що в літературі часів СРСР родовим поняттям вважався термін “виховання”, яке, в свою чергу, поділялося на відповідні складові: ідейно-політичне, військово-професійне (військове), моральне, правове, естетичне та фізичне виховання [2, с. 192; 3, с. 304]. У контексті сучасного розуміння поняття “військове виховання” ми вважаємо його тотожним терміну “виховання військовослужбовців”, що вживався в радянській педагогіці. Логічність використання даного поняття є очевидною і при розгляді однієї з складових військової науки – “військового навчання та виховання”, назва якої підкреслює взаємозв’язок обох понять.

Поняття “**військове виховання слухачів (курсантів) ВВНЗ**” можна тлумачити як процес цілеспрямованого, системного, організованого і планомірного впливу на свідомість, підсвідомість, пізнавальну, емоційно-вольову та мотиваційну сфери особистості офіцера і курсанта з метою формування у нього наукового світогляду, високих моральних, громадянських, військово-професійних та інших якостей для забезпечення всебічного і гармонійного розвитку його особистості, ефективного навчання у ВВНЗ та успішної професійної діяльності на відповідних посадах в органах виховної та соціально-психологічної роботи (ОВСПР) ЗС України у мирний і воєнний час.

Враховуючи погляди вітчизняних фахівців, до *напрямів військового виховання* автор відносить громадянське, національне, патріотичне, військово-професійне, моральне, розумове, естетичне, соціально-правове, екологічне, родинно-сімейне та фізичне. При цьому запропоновано виділення такого напрямку виховання, як родинно-сімейне, враховуючи складні умови життєдіяльності сімей військовослужбовців і пов’язані з цим випадки розпаду родин.

Однією з особливостей військового виховання слухачів (курсантів) є те, що воно ґрунтується, з одного боку, на загальнодержавних основах побудови системи виховання у ВВНЗ, а з іншого – на специфічних нормативно-правових засадах виховання особового складу ЗС України. В них містяться соціальні вимоги держави до офіцерів – фахівців ОВСПР і засад їх службової діяльності.

Розглядаючи **методологічні засади військового виховання у ВВНЗ**, слід враховувати, що освітня функція процесу навчання реалізується через виховну і розвиваючі функції, а також психологічну підготовку та самовдосконалення того, хто навчається. При цьому, “...виховна функція є невіддільною від освітньої і спрямована на забезпечення єдності навчально-виховного процесу... Ця функція становиться головною у військово-навчальному процесі, яка підпорядковує собі всі інші” [8, с. 100].

Характеризуючи навчально-виховний процес (НВП) слухачів (курсантів), необхідно наголосити, що він, як і процес військового виховання в цілому, є явищем суспільним, в ньому своєрідно виявляються

закони та закономірності різного рівня. Найвищий рівень складають найбільш *загальні закони розвитку природи, суспільства і мислення*: закон переходу кількості в якість; закон заперечення заперечення; закон єдності та боротьби протилежностей.

Крім того, процес виховання слухачів (курсантів), підпорядковується певним правилам, має специфічні закони та закономірності. До таких *законів*, слід віднести: закон соціальної обумовленості цілей, змісту, принципів і методів виховання; закон виховуючого і розвиваючого навчання; закон обумовленості виховання слухачів (курсантів) характером їх діяльності; закон цілісності та єдності процесу виховання слухачів; закон єдності і взаємозв’язку теорії та практики виховання слухачів (курсантів).

Конкретні прояви цих законів визначаються як закономірності виховання. Також у виховному процесі слід враховувати закономірності формування особистості і закономірності формування колективів ВВНЗ.

Доцільно відрізнити *зовнішні і внутрішні закономірності процесу виховання*. Перші характеризують залежність виховання слухачів (курсантів) від суспільних процесів і умов. Внутрішні закономірності розкривають зв’язки і залежності між компонентами процесу виховання.

Ідеалом виховання слухачів (курсантів) є високопідготовлений офіцер-професіонал гуманітарного профілю, громадянин-патріот, особистість з науковим світоглядом, сформованою свідомістю та самосвідомістю і стійкими, позитивно спрямованими поглядами, почуттями, ставленнями й нормами поведінки та діяльності, який глибоко усвідомлює відповідні соціальні вимоги держави, переконаний у необхідності їх безумовного дотримання, сумлінно виконує військовий обов’язок, прагне практичними справами зміцнювати ЗС та українську державу й всебічно готовий до ефективної військово-професійної діяльності в ОВСПР.

Головною метою виховання слухачів (курсантів) ВВНЗ – фахівців гуманітарного профілю – слід вважати всебічний розвиток їх особистості, формування у них наукового світогляду, прищеплення їм комплексу загальнолюдських, національних і військово-

професійних норм, правил, цінностей та ідеалів поведінки, готовності до ефективної діяльності на відповідних посадах в ОВСПР ЗС України.

Обґрунтування концептуальних основ військового виховання слухачів (курсантів) потребує визначення його принципів. До *першої групи принципів* відносяться загальні принципи виховання, зокрема: науковості; суспільної спрямованості; виховання особистості в діяльності та спілкуванні; стимулювання внутрішньої готовності особистості; гуманізму в поєднанні з високою вимогливістю; оптимістичного прогнозування; опори на позитивні якості вихованців; врахування вікових та індивідуальних особливостей тих, хто виховується, їх інтересів і потреб; виховання в колективі.

Другою групою принципів ми вважаємо принципи національного виховання громадян, сформульовані академіком С.У. Гончаренком [4, с. 270]: виховання в громадянському, національному дусі; гуманізм; демократизм; природовідповідність; діяльнісно-особистісний підхід; наступність; спадкоємність поколінь.

До *третьої групи принципів* слід віднести принципи військового виховання: виховання у процесі військової діяльності і повсякденного життя; суб'єкт-суб'єктний характер виховних відносин; наступальність, активність, системність і конкретність виховних заходів; свідомість, самодіяльність і активність вихованців; поєднання комплексного, диференційованого та індивідуального підходу у виховній діяльності; єдність, погодженість і спадковість виховних впливів, зусиль і дій; оптимізація виховного процесу [1, с. 136-137].

Суб'єктами військового виховання у ВВНЗ є:

керівництво навчальних закладів та їх структурних підрозділів;

командири навчальних груп;

викладачі під час проведення ними занять.

військові колективи і соціальне середовище загалом.

В окремих випадках суб'єктами військового виховання можуть бути посадові особи, які не є начальниками для слухачів (курсантів): фахівці відділу виховної роботи, навчальних підрозділів ВВНЗ, працівники

будинків офіцерів, військових музеїв і бібліотек та ін.).

Об'єктами військового виховання у ВВНЗ є:

слухачі і курсанти;

слухацькі (курсантські) колективи.

В *організаційному розумінні* систему військового виховання можна вважати сукупністю державних структур, органів військового управління та відповідної нормативно-правової бази, певний порядок і зміст виховної діяльності у ВВНЗ й сфері освіти в цілому на всіх рівнях, починаючи з слухацького (курсантського) колективу та закінчуючи вищими органами державної влади і структурами Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства оборони України, а також комплекс заходів щодо формування у слухачів (курсантів) всебічної готовності сумлінно та професійно організовувати свою роботу на відповідних посадах в ОВСПР ЗС України.

У системі виховання слухачів (курсантів) гуманітарного профілю можна виділити *три складові*:

1. Виховання курсантів – майбутніх фахівців ОВСПР тактичного рівня – у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка (за спеціалізаціями “військова психологія”, “військова політологія”) та Академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (за спеціалізацією “культурологія”).

2. Виховання офіцерів – майбутніх фахівців ОВСПР оперативного-тактичного рівня – у Національному університеті оборони України (за спеціалізаціями “Організація морально-психологічного забезпечення військ (сил)”, “Організація інформаційно-пропагандистського забезпечення військ (сил)”, “Військова журналістика”, а у разі наявності державного замовлення – за спеціальністю “Педагогіка вищої школи”).

3. Виховання офіцерів – майбутніх фахівців ОВСПР оперативного-стратегічного рівня – у Національному університеті оборони України (за спеціальністю “Управління діями з'єднань та об'єднань Збройних Сил”).

У *педагогічному розумінні* система військового виховання слухачів (курсантів) ВВНЗ є феноменом педагогічної взаємодії

між суб'єктами та об'єктами виховання, створеним на основі здобутків воєнної та гуманітарної науки, засадах національно-історичних і військових традицій українського народу та його ЗС, інтегрованим у систему громадянського, національного і патріотичного виховання громадян, який містить в собі органічно взаємопов'язані цільовий, емоційно-мотиваційний, змістовний, процесуальний, контрольний-регулюючий, результативний і суб'єкт-суб'єктний компоненти, спрямовані на досягнення ефективності виховання, високого рівня вихованості офіцерів і курсантів та їх готовності до успішної професійної діяльності в ОВСПР.

Найважливішим системоутворюючим фактором, вихідним пунктом теорії та практики військового виховання є його *цільовий компонент*. показовими щодо його значення є слова відомого педагога А.С. Макаренка: “Я під цілями виховання розумію програму людської особи, програму людського характеру, причому в поняття характеру я вкладаю весь зміст особистості...” [6, с. 150].

Основними завданнями військового виховання слухачів (курсантів) можна вважати:

формування всебічно розвиненої особистості слухача (курсанта), громадянина-патріота, який любить Україну та її ЗС, військовослужбовця з науковим світоглядом, високопідготовленого фахівця у гуманітарній сфері, який має стійкі переконання щодо необхідності якісного виконання свого військового обов'язку і сумлінного навчання у ВВНЗ, усвідомлено й відповідально ставиться до цього, має внутрішню потребу практичними справами зміцнювати українську державу, її ЗС і ефективно працювати у подальшому в ОВСПР;

розвиток і підтримання у слухачів (курсантів) позитивних внутрішніх мотивів, мотивацій і потреб постійного самовдосконалення;

формування й творчий розвиток у слухачів (курсантів) стійких звичок і культури високоморальної та патріотичної поведінки, спілкування і діяльності.

Обґрунтовуючи поняття “зміст військового виховання”, слід враховувати два аспекти: *по-перше*, державні вимоги до виховання взагалі та військового зокрема; *по-*

друге, специфіку військового виховання. Під поняттям “*зміст військового виховання*” слід розуміти систему наукових, військово-професійних, моральних та інших знань, навичок, умінь, норм і правил поведінки та військової діяльності, оволодіння якими забезпечує формування гармонійно розвиненої, суспільно активної, патріотично налаштованої особистості офіцера – спеціаліста в гуманітарній сфері, готового до ефективної діяльності в ОВСПР.

Важливою складовою змісту військового виховання є знання щодо збереження психофізіологічного, психічного здоров'я особового складу, підвищення витривалості, укріплення бойового духу, психофізіологічного стану, психічних і психофізіологічних можливостей, якими необхідно озброювати слухачів (курсантів). З цією метою у ВВНЗ доцільно проводити відповідні заняття, тренінги і консультації за участю досвідчених фахівців.

Основними складовими змістовного компоненту вищевказаної системи є принципи, форми, методи й засоби військового виховання, а також форми взаємодії педагогів і вихованців. Перше поняття (принципи військового виховання) розглянуті вище.

Під категорією “*методи військового виховання слухачів (курсантів)*” розуміються способи і прийоми спільної взаємопов'язаної діяльності суб'єктів виховання й тих, хто виховується, спрямованої на оволодіння офіцерами й курсантами відповідними знаннями, навичками і вміннями, нормами та правилами гідної поведінки і діяльності, всебічний розвиток їх особистості, формування у них комплексу особистісних якостей, що визначені цілями військового виховання та необхідні для ефективного виконання службових обов'язків в ОВСПР у мирний і воєнний час.

Методи військового виховання доцільно поділити на такі *групи*: безпосереднього виховного впливу; опосередкованого виховного впливу; самовиховання; контролю та аналізу ефективності процесу військового виховання.

Вирішальну роль у процесі військового виховання відіграють **методи опосередкованого виховного впливу**, спрямовані до підсвідомості та емоційно-мотиваційної сфери психіки слухачів (курсантів) і передбачають, зокрема,

використання виховних функцій *військово-соціального середовища*.

Самовиховання як ефективний метод військового виховання є систематичною та свідомою діяльністю слухача (курсанта), спрямованою на вироблення у собі комплексу відповідних якостей, позитивних рис волі і характеру. Метою є досягнення слухачем (курсантом) ідеалу *військовослужбовця-професіонала, високопідготовленого фахівця ОВСПР*, що неможливо без досягнення “згоди” з самим собою, розуміння сенсу життя і військово-професійної діяльності, самореалізації потенційних можливостей та активного самоутвердження у суспільному житті. Основними *методами самовиховання* є самопізнання, самооцінка, самоусвідомлення, самонаказ, самоаналіз, самоконтроль, самоорганізація життя та військово-професійної діяльності [1, с. 312–325].

До *методів контролю й аналізу ефективності виховного процесу* належать педагогічне спостереження; опитування; аналіз результатів виконання діяльності; створення ситуацій для вивчення поведінки слухачів (курсантів).

Поняття “форма”, розглядається у філософській науці як спосіб організації і спосіб існування предмету, процесу, явища. Найбільш вдалою ми вважаємо класифікацію форм військового виховання слухачів (курсантів) за двома групами:

Перша група обумовлена загальноорозвивальним компонентом змісту військового виховання офіцерів і курсантів і включає в себе поширені й багатоманітні традиційні форми: лекції; бесіди; вечори питань і відповідей; “круглі столи”; зустрічі з ветеранами бойових дій, відомими людьми та ін.

Друга група форм обумовлена специфікою навчання та військово-професійної діяльності слухачів (курсантів). Вона включає такі форми, як: використання виховних аспектів навчальних занять, навчань, несення внутрішньої служби, інших видів повсякденної діяльності; участь слухачів (курсантів) у роботі військово-спортивних і військово-технічних гуртків ВВНЗ і громадській діяльності; читання й обговорення літератури на професійну тематику; використання виховного потенціалу військових ритуалів і символів тощо.

До *результатів виховного процесу у ВВНЗ* слід віднести:

рівень сформованості конкретних якостей особистості офіцера і курсанта, певні зміни у тенденціях розвитку соціально-психологічних явищ у слухачьких (курсантських) колективах і ВВНЗ загалом;

систему моральних знань, навичок, вмінь, звичок і ціннісних орієнтацій особистості;

конкретні дії та вчинки *військовослужбовця*, їх вплив на результати НВП і виконання службових обов’язків;

ступінь психологічної та духовної підготовленості слухача (курсанта) до сумлінного навчання у ВВНЗ і подальшій діяльності в ОВСПР;

гармонійний розвиток особистості офіцера і курсанта, узгодженість його дій з його переконаннями та життєвими настановами;

активну життєву настанову особистості, її орієнтацію на досягнення суспільно цінних успіхів у майбутньому тощо.

Аналіз **практичних засад функціонування системи військового виховання у ВВНЗ** дозволяє виділити позитивні аспекти та деякі недоліки.

До *позитивних аспектів* виховання слухачів (курсантів) ВВНЗ можна віднести:

1. Наявність нормативно-правових і управлінських основ організації виховного процесу у ВВНЗ, відображених в Організаційно-методичних вказівках щодо реалізації соціальної та гуманітарної політики у вищих військово - навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів у 2011-2012 навчальному році.

2. В цілому, достатньо високий рівень підготовленості суб’єктів виховання, оскільки у ВВНЗ традиційно працюють висококваліфіковані досвідчені фахівці, які, як правило, мають значний практичний досвід військової служби і навички організації виховної роботи. Це також обумовлено існуючим порядком призначення на конкурсній основі осіб на відповідні посади.

3. Наявність у ВВНЗ потенціалу використання виховних аспектів навчальних занять.

До **недоліків функціонування вищевказаної системи** слід віднести:

1. Неконкретне формулювання

Питання педагогіки

кваліфікаційних вимог до кандидатів для призначення на посаду заступника начальника ВВНЗ із гуманітарних питань у пункті 2.3. Інструкції про порядок заміщення вакантних посад командування, наукових, науково-педагогічних (педагогічних) працівників у вищих військових навчальних закладах (військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів). У ньому, зокрема, зазначено, що цю посаду можуть займати особи, які, зокрема, повинні мати “досвід керівництва відповідними підрозділами (службами) не менше трьох років” без роз’яснення статусу цих підрозділів. Це допускає довільне тлумачення цих положень і може призводити до призначення на ці посади осіб із недостатнім досвідом роботи з особовим складом.

2. Не зовсім вдалу редакція назв розділів планів виховної та соціально-психологічної роботи, зміцнення військової дисципліни, які складаються ВВНЗ згідно з Організаційно-методичними вказівками щодо реалізації соціальної та гуманітарної політики у вищих військово - навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів у відповідному навчальному році. Зокрема, розділ II вказаного плану містить термін “виховна профілактика правопорушень”, що зводить цей напрям діяльності лише до виховної складової, без врахування потенціалу психологічних, соціально-правових і організаційних заходів, які також необхідно проводити (у цьому плані пропонується словосполучення “виховна профілактика правопорушень” замінити терміном “профілактика правопорушень”).

3. Певне “розчинення” напрямів виховання у виховному процесі, викликане тим, що у зазначених планах вони окремо не виділені (крім військово-патріотичного, якому, у редакції “військово-патріотична робота”, присвячено розділ V вказаного плану), що призводить до фрагментарності відповідних заходів.

4. Відносно невеликий, у порівнянні із арміями провідних країни світу, бюджет навчального часу на викладання дисциплін гуманітарного циклу для слухачів. Так, у США вже не перше десятиріччя діють стандарти, за якими об’єм воєнних дисциплін у ВНЗ не перевищує 15 % загальної кількості годин, а на гуманітарні дисципліни у

військових коледжах відводиться до 50 % навчального часу на першому курсі, до 30 – на другому, до 60 – на третьому та до 70 – на четвертому [5].

5. Не зовсім оптимальний розподіл бюджету навчального часу у ВВНЗ, де готуються курсанти – майбутні фахівці ОВСПР ЗС України тактичного рівня із зниженням бюджету навчального часу на такі дисципліни, як “Філософія”, “Історія України”, “Історія української культури” та ін., що перешкоджає глибокому опануванню курсантами знаннями, необхідними для подальшої професійної діяльності. Також не можна вважати обґрунтованим те, що на 5 курсі підготовки курсанти Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка не вивчають військову педагогіку.

6. Недостатня кількість навчальних годин на філософські та інші дисципліни, передбачена у системі підготовки фахівців гуманітарного профілю оперативно-тактичного рівня: на навчальні дисципліни “Психолого-педагогічні аспекти діяльності військового керівника” та “Філософсько-методологічні проблеми військово-соціального управління (по 54 год.), що обмежує можливість використання виховних аспектів цих занять.

7. Відсутність у навчальних програмах і планах підготовки фахівців оперативно-стратегічного рівня Національного університету оборони України додаткового блоку навчальних дисциплін для слухачів гуманітарного профілю.

8. Наявність деяких методичних проблем в організації виховної роботи зі офіцерами і курсантами, викликаних, *по-перше*, недостатньою кількістю спеціальних занять у системі професійної та командирської підготовки ВВНЗ із суб’єктами виховання з основ військового виховання слухачів (курсантів), а *по-друге* – відсутністю методичної літератури, безпосередньо присвяченій цьому напрямку діяльності.

Таким чином, констатуємо в цілому позитивний стан нинішньої системи підготовки і військового виховання фахівців ОВСПР у ВВНЗ, слід вказати на значну кількість недоліків, без усунення яких, на думку автора, домогтися суттєвого підвищення її ефективності буде важко.

До основних шляхів вдосконалення

Питання педагогіки

системи військового виховання майбутніх фахівців ОВСПР у ВВНЗ слід віднести:

1. Внесення змін до Інструкції про порядок заміщення вакантних посад командування, наукових, науково-педагогічних (педагогічних) працівників у вищих військових навчальних закладах (військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів) з метою чіткого визначення кваліфікаційних вимог до кандидатів для призначення на посаду заступника начальника ВВНЗ з виховної (виховної та соціально-психологічної) роботи.

2. Ініціювання питання щодо уточнення структури і змісту планів виховної та соціально-психологічної роботи, зміцнення військової дисципліни, які щорічно складаються у ВВНЗ, з метою оптимізації процесу планування і проведення заходів військового виховання за відповідними напрямками.

3. Перегляд бюджету навчального часу та його розподілу у ВВНЗ, де готуються слухачі (курсанти) гуманітарного профілю, з метою збільшення кількості занять із дисциплін гуманітарного циклу.

4. Розробка та введення в дію окремих навчальних програм і планів (додаткових блоків навчальних занять) для підготовки у Національному університеті оборони

України слухачів гуманітарного профілю оперативно-стратегічного рівня.

5. Удосконалення методичних засад організації і проведення військового виховання у ВВНЗ шляхом:

введення у систему професійної підготовки ВВНЗ блоку спеціальних занять із суб'єктами виховання слухачів (курсантів) з проблем військового виховання та інших актуальних психолого-педагогічних питань;

розробки та видання конкретної навчально-методичної літератури для офіцерів ВВНЗ з питань виховання слухачів (курсантів) і забезпечення їх цією літературою.

6. Ініціювання проведення у ВВНЗ науково-практичних конференцій (навчально-методичних зборів) за участю представників ВВНЗ, науково-дослідних установ і замовників з питань вдосконалення виховання у ВВНЗ і ЗС України в цілому, вивчення передового досвіду, впровадження в практику інноваційних форм і методів слухачів (курсантів).

7. Розгляд питання щодо щорічного проведення у ВВНЗ, де готуються слухачі (курсанти) гуманітарного профілю, розширеного засідання Вченої ради за участю командирів структурних підрозділів, інших фахівців і замовників з питань аналізу стану військового виховання і визначення шляхів його вдосконалення.

Література

1. Військове виховання: історія, теорія та методика / За ред. В.В. Ягупова. – К.: “Graphic&Design”, 2002. – 560 с.
2. Военная педагогика и психология / А.В. Барabanщиков, В.П. Давыдов, Э.П. Утлик, Н.Ф. Феденко. – М.: Воениздат, 1986. – 240 с.
3. Вопросы обучения и воспитания в военно-учебных заведениях / Под ред. И. Н. Шкадова. – М.: Воениздат, 1976. – 523 с.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Кротиков В.П. Гуманітарна політика у Збройних Силах України: проблеми теорії і практики: Монографія. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, ТОВ “Видавничий будинок “Аванпост прим”, 2010. – 258с.
6. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. – К.: Радянська школа, 1990. – 366 с.
7. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров. – 4-е изд. – М.: Сов. Энциклопедия, 1986. – 1600 с.
8. Ягупов В. В. Теорія і методика військового навчання: Монографія. – К.: Тандем, 2000. – 380 с.